

สมาคมคนตาย

วรรษัย ทองไทย

สมาคมเป็นที่รวมตัวกันของสมาชิกที่มีลักษณะอย่างเดียวกันหรือมีความสนใจร่วมกัน เช่น สมาคมว่ายน้ำ สมาชิกก็คือนักว่ายน้ำหรือผู้สนใจกีฬาว่ายน้ำ และมีกิจกรรมแข่งขันว่ายน้ำหรือสอนว่ายน้ำ ส่วนสมาคมนักประชากรไทย สมาชิกก็จะเป็นนักประชากรหรือผู้สนใจ และมีกิจกรรมจัดประชุมวิชาการ เป็นต้น นั่นก็คือ ชื่อสมาคมจะสะท้อนถึงลักษณะของสมาชิกหรือกิจกรรมของสมาคมนั้นๆ

ในปัจจุบัน ผู้คนกล้าที่จะเปิดเผยถึงความสนใจของตนเอง ที่ไม่เหมือนใคร ทำให้มีสมาคมแปลกๆ เกิดขึ้นเป็นดอกเห็ดหน้าฝน เช่น สมาคมร้องไห้ สมาคมโกหกนิรนาม สมาคมหมากเก็บ เป็นต้น แต่ที่ไม่มีสมาคมใดที่จะแปลกประหลาดมหัศจรรย์พันลึกไปกว่าสมาคมที่จะกล่าวต่อไปนี้ นั่นคือ **สมาคมคนตาย**

สมาคมคนตายนี้เริ่มตั้งเป็นแห่งแรกในประเทศอินเดีย ผู้ก่อตั้งสมาคมเป็นคนที่ยังมีชีวิตชื่อ ลาล บิหาริ (Lal Bihari) แห่งเมืองอุตรา นายลาลได้ถูกลงโทษไปจตุรเตเบียนตายให้โดยพลการที่สำนักทะเบียน ทำให้เขากลายเป็นคนตายในทางกฎหมาย

คนที่ถูกญาติไปจดทะเบียนตายโดยที่ยังไม่ตาย เช่น นายลาลคนนี้มีมากมายหลายพันคนในประเทศอินเดียและประเทศรอบๆ ที่ถูกเรียกรวมกันว่า ชมพูทวีป ทั้งนี้เพราะญาติเหล่านั้นจะได้รับมรดกจากผู้ตาย ซึ่งก็คือที่ดินนั่นเอง

ปรากฏการณ์เช่นนี้กลับตรงกันข้ามกับประเทศไทย ที่คนตายไปแล้วกลับยังไม่มีใครไปแจ้งตาย หรือจดทะเบียนตายอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้จำนวนคนในทะเบียนบ้านมีมากกว่าจำนวนคนที่มีชีวิตอยู่จริง ซึ่งเป็นเหตุให้สำนักงานทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทยต้องทำการจำหน่ายชื่อคนเหล่านั้นออกจากทะเบียนเป็นระยะๆ โดยในครั้งล่าสุดเกิดขึ้นเมื่อปีที่แล้วนี้เอง

สำหรับนายลาล เมื่อได้ตายไปแล้วในทางกฎหมาย ก็ไม่อาจทำนิติกรรมหรือขอรับสวัสดิการหรือขอความช่วยเหลือใดๆ จากรัฐบาลได้ เขาจึงต้องดิ้นรนเพื่อจะให้ทางการยอมรับว่าเขายังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเขาพบว่ามีคนมาร้องเรียนเรื่องเช่นนี้ต่อทางการเป็นจำนวนมาก ดังนั้นนายลาลจึงได้ก่อตั้งสมาคมคนตายขึ้น โดยมีกิจกรรมช่วยเหลือให้คนตายทั้งหลายได้ฟื้นคืนชีพ

ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2546 รางวัลอีกโนเบล สาขาสันติภาพ จึงตกเป็นของนายลาล สำหรับกิจกรรมที่ท้าวท้าวของเขาถึง 3 ครั้ง 3 ครา ได้แก่ 1) ยังคงมีชีวิตอยู่หลังจากที่กฎหมายได้ประกาศว่า “เสียชีวิต” แล้ว 2) ต่อสู้กับระบบราชการที่เฉื่อยชา เพื่อให้การรับรองว่าเขายังมีชีวิตอยู่ รวมทั้งต่อสู้กับบรรดาญาติที่อยากให้เห็นเขาตายเพื่อจะได้รับมรดก และ 3) เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมคนตาย

แต่รางวัลครั้งนี้ไม่ได้มอบให้กับงานวิจัย แต่ให้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ได้ยินแล้วก็ต้องหัวเราะเสียก่อนแล้วจึงคิด สมตามเจตนารมณ์ของรางวัลอีกโนเบลทุกประการ

รางวัลอีกโนเบล: รางวัลที่ให้กับงานวิจัยที่ทำให้หัวเราะเสียก่อนแล้วจึงคิด

วันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน 2549 สถาบันฯ จัดประชุมวิชาการประจำปี ครั้งที่ 2 เรื่อง **“ภาวะการตาย : ภาพสะท้อนความมั่นคงทางประชากร”** ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร
สนใจติดต่อ โทร. 0-2441-0201, 0-2441-9666

จริยธรรมการวิจัยในบริบทที่สลับซับซ้อน

ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ว่าหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ รวมถึง ศิลธรรม และ กฎศีลธรรม “จริยธรรม” ตรงกับคำว่า “Ethics” ในภาษาอังกฤษ และมักนิยมใช้คำนี้ หรือพูดถึงเรื่องจริยธรรมกัน ก็ต่อเมื่อมนุษย์ปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างขาดศีลธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีการทดลองหรือการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ที่ใช้มนุษย์เป็นตัวอย่างในการทดลองค่อนข้างมาก ปัจจุบัน การวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ กับ การวิจัยด้านสังคมศาสตร์มีความเกี่ยวพันกันมากขึ้น และมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และส่งผลต่อประเด็นปัญหา “จริยธรรม” เป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้ทุกอย่างไร้พรมแดน การวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์แบบข้ามวัฒนธรรม (ที่มีผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเป็นแรงผลักดัน) ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาเชิงจริยธรรมที่มีมากขึ้นและมากขึ้น และหลาย ๆ ครั้ง การวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การอนามัยเจริญพันธุ์ ฯลฯ มักถูกใช้เป็นเครื่องมือของการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์โดยไม่รู้ตัว ดังนั้น มาตรฐานด้านจริยธรรมในการวิจัยของนักวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และสังคมศาสตร์ จึงเป็นประเด็นร่วมสมัยที่ท้าทายเป็นอย่างยิ่ง

“จริยธรรมในการวิจัย” ที่สำคัญๆ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรักษา ความลับ การเคารพสิทธิมนุษยชน ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และต่อบุคคลอื่น การบอกความจริง ฯลฯ ล้วนแต่ยังเป็นประเด็นท้าทายทั้งสิ้น เช่น เรื่องการปลูกถ่ายอวัยวะ ต้องมีการให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวอย่างและกระบวนการในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ต้องแสดงหนังสือยินยอม เพื่อพิสูจน์ให้สังคมเห็นว่าผู้ที่เป็นตัวอย่าง ยินดีให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ หรือ กรณีพฤติกรรมทางเพศ นักวิจัยก็ต้องเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยต้องคำนึงถึงวิธีการเก็บข้อมูลว่าเหมาะสมหรือไม่อย่างไร การสอบถามหรือพูดคุยในประเด็นที่มีความเป็นส่วนตัวสูง เช่น ประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ การทำแท้ง ก็มีความสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่เปราะบางและก้ำกึ่งระหว่างค่านิยมและบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม

สิ่งสำคัญที่สุด ก็คือ ก่อนที่จะทำการเก็บข้อมูล **ตัวอย่างต้องได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของประเด็นคำถามอย่างละเอียดชัดเจน เพื่อจะได้ใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจด้วยตนเองว่า จะยินยอมหรือไม่ยินยอมในการให้ข้อมูล ในกรณียินยอม ก็ต้องมีหนังสือแสดงความยินยอมให้ตัวอย่างได้ลงนามและเก็บไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง/ทุกคนด้วย**

สำหรับกระบวนการสร้าง “จริยธรรมการวิจัย” ของหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ นั้น ควรมีการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะทำงานขึ้นมา เพื่อบริหารจัดการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการระดมสมอง เพื่อนำไปสู่การจัดทำกฎเกณฑ์ และมาตรฐานด้าน “จริยธรรมในการวิจัย” ที่มีความครอบคลุมทุกประเด็นปัญหาที่ประสบ

กลไกของหน่วยงาน/องค์กรเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่จะพัฒนา มาตรฐานด้านนี้ให้ดีขึ้น และควรใช้กลไกดังกล่าวในการผลักดันให้ยึดถือ หรือมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการบูรณาการจริยธรรมขององค์กรเข้ากับจริยธรรมในการวิจัย เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายเชิงจริยธรรม ก็ถือเป็นการยกระดับมาตรฐานด้านจริยธรรมการวิจัยของสังคมไทยให้สูงขึ้นตามไปด้วย

